

ALTINCI SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ METİN TÜRLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Arş. Gör. Bayram BAŞ*

Özet

Bu yazıda biri Millî Eğitim Bakanlığı biri de özel bir yayınevinde hazırlanmış 6. sınıf türkçe ders kitaplarındaki metinlerin türleri incelenerek değerlendirilmiştir. Yazınsal türler, ders kitaplarında yer alan metinlerin seçiminde önemli bir ölçüttür. Ders kitaplarına hangi türde örneklerin alınacağı ile ilgili elimizde yeterli ölçüt bulunmamaktadır. Her iki ders kitabında da kurgusal yazınsal türler yeterli sayıda bulunurken, bilgi veren yazınsal türlere yeteri kadar yer verilmemiştir.

Anahtar kelimeler: Metin kurgusal yazınsal tür, bilgi veren yazınsal tür.

GİRİŞ

Ders kitapları; genel olarak ders konularına ait bilgileri sıralı ve doğru bir biçimde, öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmelerini sağlamak amacıyla hazırlanan, ülkelerin eğitim-öğretim programlarına uygun olması gereken yazılı gereçlerdir (Çakır, 1997: 7). Türkçe öğretiminde en yaygın araç ders kitabıdır.

Ders kitaplarının kullanılmasının farklı nedenleri vardır. Birinci neden, öğretimin düzenli bir biçimde sürdürülmesidir. Ders kitapları, eğitim programına uygun olarak hazırlanır. Eğitim programındaki amaçlar, içerik, etkinlikler ve değerlendirme özelliklerine uygun bilgiler, ders kitabında sırayla yer alır. İkinci neden ise bir öğretim aracı olarak kitabın kullanılmasıdır. Pek çok öğretmenin ders kitabı seçmesinin üçüncü nedeni, ders kitabının kullanışlı olmasıdır. (Şahin ve Yıldırım, 1999: 47).

Öğrencinin başarısında ve derse karşı olumlu tutumlar oluşturulmasında ders kitaplarının önemli bir yeri vardır. Bu açıdan bakıldığında nitelikli bir ders kitabının toplumsal yapıya ilişkin değerleri

* Gazi Üni. Gazi Eğitim Fak. Türkçe Eğitimi Böl. - bayrambas@gazi.edu.tr

ve kültürel unsurları da içermesi gerekir (Gürkan ve Gökçe, 2000: 54). Kültür kavramı içerisine giren her şey başkalarına dille aktarılmaktadır. Kültür, varlığını nesilden nesile geçmesine borçludur. Kültürün devamı ve yaşaması kültür taşıyıcısı eserler, eğitim ve öğretim yolu ile olur. Onun içindir ki kültür eserleri, eğitim ve öğretim kültürünün hayat şartıdır (Özbay, 2002: 115). Bundan dolayı ders kitabının eğitim ve öğretimde önemli bir görevi de, kültürün devamını sağlayabilecek içeriğe sahip olmasıdır.

Öğrencilerin okuyup dinlediklerini anlamalarını, düşündüklerini söz ve yazı ile anlatabilmelerini kendine amaç edinen Türkçe dersinde, temel araç olan ders kitaplarında yer alan metinler, anlama ve anlatma çalışmalarını yürüten ana malzemelerdir.

Konu, anlatım, dil, plân vb. yönlerden yakınlıkları, benzerlikleri olan, ayrı ayrı ve belli özellikleri ile tanımlanabilen türler, ders kitaplarında yer alan metinlerin seçiminde önemli bir ölçüt oluştururlar.

Edebiyat eserlerinin biçimlerine, teknik özelliklerine ve konularına göre ayrıldığı çeşitlere **tür** denir. Edebiyat türleri değişmeyen yazı kalıpları değildir. Toplumlar da zamanla kendini gösteren değişiklikler yeni ihtiyaçların ortaya çıkmasına, bunların yazıya yansımaları da yeni türlerin doğmasına yol açmıştır (Kavcar, Oğuzkan ve Aksoy, 2002: 64). Türkçe ders kitaplarında yer alacak türleri farklı şekillerde gruplandırmak ve değerlendirmek mümkündür.

Türler *kurgusal ve bilgi veren yazınsal türler* olarak sınıflanabilir. Kurgusal yazınsal türler çeşitli türde öyküler, masallar, otobiyografiler, biyografiler, efsaneler, destanlar, mitolojiler, fabllar, romanlar, şiirler, şarkılar, fıkralar, anılar, gezi yazıları, günlükler, çeşitli türde oyunlar (dram, güldürü, Karagöz gibi Türk halk oyunları vb.) ve denemelerdir. Bilgi veren yazınsal türler ise hayat bilgisi, sosyal bilgiler, fen bilgisi gibi ders kitaplarında yer alan metinler, makaleler, eleştiri; gazete ve dergilerde yer alan haberler, mektuplar, köşe yazıları, röportajlardır (Özmen, 2001: 18-19).

Türleri *form yazılar* (özgeçmiş, dilekçe, mektup, telgraf, rapor, karar, ilân, duyuru, tutanak, tebliğ, resmî yazılar vb.), *öğretici metinler* (makale, eleştiri, deneme, fıkra, sohbet, röportaj, gezi yazısı, anı, günlük, biyografi, didaktik yazılar vb.) ve *edebî türler* (anlatma esasına bağlı: destan, masal, fabl, hikâye, roman; lirik metinler: şiir; dramatik metinler: oyun) olmak üzere üç grupta da değerlendirebiliriz (Aktaş ve Gündüz, 2001: 121, 135, 197). Türleri birbirinden kesin çizgilerle ayırmak çok zordur. Önemli olan Türkçe kitaplarında tür çeşitliliğini artırmaktır.

DERS KİTAPLARINDAKİ METİN TÜRLERİ

Millî Eğitim Bakanlığınca Hazırlanan 6.Sınıf Türkçe Ders Kitabı

(M.Ünal, M.Y. Öner, N.Bayrak. İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 6, İstanbul: MEB, 2000)

Bu ders kitabında toplam 36 metin bulunmaktadır. Metinlerin türleri ve yer aldıkları sayfalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Metnin Adı	Metnin Türü	Sayfa Nu.
Hiroşimalar Olmasın	Söyleşi	9
Atatürk Okulu	Şiir	12
İşitmek ve Dinlemek	Deneme	16
Çocukluk	Şiir	20
Atatürk'te Okuma Tutkusu	Makale	24
Yazar Olmak	Anı	27
Onuncu Yıl Marşı	Şiir	30
Huzur Ülkesi	Gezi yazısı	33
Atatürk'ün Yaşamı	Biyografi	37
Uzun İnce Bir Yoldayım	Şiir	44
Küfeci	Hikâye	47
Yılkı Atı	Roman	50
Vatan	Şiir	54
Temizlik	Fıkra (köşe yazısı)	57
Ormanın Bekçileri	Tiyatro	60
Karagöz'le Hacivat	Tiyatro	65
Yolüstü	Gezi yazısı	69
Yüksek Evde Oturanların Türküsü	Şiir	73
Yazısız Mektup	Fıkra	80
Bayrağımızın Altında	Anı	84
Uçun Kuşlar	Şiir	88
Dostluk	Söyleşi	91
Perili El	Masal	95
Zeynep'e Mektup	Mektup	99
Atatürk Kurtuluş Savaşı'nda	Şiir	103
Kitapların Kanatları	Tiyatro	107
Atatürk ve Sanat	Makale	111
Atla eşek	Fabl	118
Kitaba Hürmet	Deneme	121
Sevgi	Deneme	124
Konuşma ve Hoşgörü	Söyleşi	127
Atatürk'te İnsan ve Millet Sevgisi	Makale	130
Yeni Gelen Güne Türkü	Şiir	134
Kır Koşusu	Anı	136

Anılarda Atatürk	Anı	140
Bir Günüm	Günlük	143

“Hiroşimalar Olmasın” adlı metin, Oktay Akbal'ın aynı adı taşıyan bir hikâyesinden alınmış ve “Tür ve Biçim Çalışmaları” bölümünde “düz yazı” olarak tanımlanmıştır. Bu bölüm altında düz yazı özellikleriyle ilgili bilgiler verilmiştir. Düz yazı adlı bir tür olmadığı için metnin türü incelenmiş ve söyleşi türünde bir metin olduğu tespit edilmiştir.

"İşitmek ve Dinlemek" adlı metin, Doğan Cüceloğlu'nun “Yeniden İnsan İnsana” adlı kitabından alınmıştır. Metin “Tür ve Biçim Çalışmaları” bölümünde “düşünce yazısı” olarak tanımlanmıştır. Düşünce yazısı genel bir adlandırmadır. Her tür kendi içinde bir düşünce taşır. Bilgi veren yazınsal türler açısından bakıldığında makale, fıkra, söyleşi, deneme vb. türlerin her biri bir düşünce yazısıdır. Metin bir denemedir.

"Temizlik" adlı metin bir fıkradır. Fıkra gazete yahut dergilerin belli başlı köşelerinde yayınlanan, belgelendirme ve kanıtlama gereği duyulmadan günlük olayları, ülke sorunlarını veya yazarın bir konu hakkındaki görüş ve düşüncelerini çeşitli yönlerden inceleyen ve yorumlayan kısa yazılardır. Fıkra “kronik” denildiği gibi, günümüzde “köşe yazısı” adıyla da anılmaktadırlar (Aktaş ve Gündüz, 2001: 170-172). Metin, güldürürken ders verme amacı olan fıkra türüyle karıştırılmasın diye “köşe yazısı” olarak belirtilmiştir.

"Ormanın Bekçileri" adlı metin bir piyes, "Karagöz'le Hacivat" ise bir gölge oyunu metnidir. Bugün tiyatro, tiyatro eseri, oyun, piyes kelimeleri aynı anlamda kullanılmaktadır (Aktaş ve Gündüz, 2001: 217). Ders kitabında gölge oyunu olarak tanımlanan "Hacivat'la Karagöz", Türklere özgü eski bir sahne oyunudur. Bu oyuna “hayal oyunu” adı da verilir (Parlatır, 2001: 370). "Ormanın Bekçileri" ve "Karagöz'le Hacivat" adlı metinler tiyatro başlığı altında değerlendirilmiştir.

Okuyanı güldüren, düşündüren ve ders verme amacı güden yazılara fıkra denir. “Yazısız Mektup” adlı metin manzum bir fıkradır.

Kitapta 4 anı, 1 biyografi, 3 deneme, 1 fabl, 1 köşe yazısı, 1 fıkra, 2 gezi yazısı, 1 günlük, 1 hikâye, 3 makale, 1 masal, 1 mektup, 3 tiyatro, 1 roman, 3 söyleşi ve 9 şiir olmak üzere toplam 16 tür metin yer almaktadır. Bu metinlerin 19’su (4 anı, 1 biyografi, 3 deneme, 1 fıkra, 1 köşe yazısı, 2 gezi yazısı, 1 günlük, 3 makale, 3 söyleşi) *öğretici metin*; 16’sı (1 fabl, 1 hikâye, 1 masal, 3 tiyatro, 1 roman, 9 şiir) *edebî tür* ve 1’i de (1 mektup) *form yazıdır*. Kitapta 5 adet bilgi veren yazınsal, 31 adet de kurgusal yazınsal tür yer almaktadır.

Özel Yayın Evinde Hazırlanan 6.Sınıf Türkçe Ders Kitabı

(Nezihe Yıldız. İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 6, İstanbul: Mahir Yayınları, 2000)

Bu ders kitabında ise toplam 35 metin bulunmaktadır. Metinlerin türleri ve yer aldıkları sayfalar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Metnin Adı	Metnin Türü	Sayfa Nu.
Yurdum	Şiir	9
Okuma Zevki	Deneme	15
Konservatuvara Giriş	Anı	22
Atatürk'ün Hayatı	Biyografi	29
İstiklâl Marşı	Şiir	35
Geri Gelen Armağan	Hikâye	39
Ergenekon Destanı	Destan	46
Bugün	Şiir	52
Temizlik	Fıkra (köşe yazısı)	57
Resim	Şiir	63
Ben Bir Öğretmenim	Şiir	70
Yolüstü	Gezi yazısı	77
Atatürk'ün Kişiliği	Biyografi	88
Parayı Veren Düdüğü Çalar	Fıkra	92
Çocukluk	Şiir	96
Altın Yumurtlayan Tavuk	Fabl	101
Ceylân	Anı	105
Keloğlan ile Anası	Masal	110
Sokakta	Mektup	118
Çanakkale Geçilmez	Gezi yazısı	127
Bir Türk Dünyaya Bedeldir	Anı	134
Cici Semer	Fabl	139
Umut	Söyleşi	145
Atasözleri	Anonim ürün	155
Dil	Hikâye	162
Mustafa Kemal Atatürk'ün Fikir Hayatı	Anı	169
Geçmişle Gelecek	Fıkra (köşe yazısı)	173
Değirmenci	Hikâye	178
Cıvıl Cıvıl	Söyleşi	184
Şoförler	Gezi yazısı	194
Okumak	Söyleşi	199
İmece	Gezi yazısı	205
Karagöz	Tiyatro	211
Gözleme	Hikâye	217
Türk Müziği ve Folkloru	Biyografi	224

Selim Sırrı Tarcan'ın "Radyo Konferansları" adlı kitabından alınan "Okuma Zevki" adlı metin, kitabın "Tür, Biçim ve Anlatım Özellikleri" bölümünde "düz yazı" olarak tanımlanmış ancak türü belirtilmemiştir. Metin aslında bir "deneme"dir.

Kitapta, 4 anı, 1 anonim ürün, 3 biyografi, 1 deneme, 1 destan, 2 fabl, 1 fıkra, 2 köşe yazısı, 4 gezi yazısı, 4 hikâye, 1 masal, 1 mektup, 3 söyleşi, 6 şiir ve 1 tiyatro olmak üzere 15 tür metin vardır. Bu metinlerin 18'i (4 anı, 3 biyografi, 1 deneme, 1 fıkra, 2 köşe yazısı, 4 gezi yazısı, 3 söyleşi) *öğretici metin*, 15'i (1 destan, 2 fabl, 4 hikâye, 1 masal, 6 şiir, 1 tiyatro) *edebî tür* ve 1'i (1 mektup) *form yazıdır*. Kitapta 3 adet bilgi veren yazınsal tür, 32 adet de kurgusal yazınsal tür yer almaktadır.

SONUÇ

Ders kitaplarındaki türler aşağıdaki tabloda karşılaştırılmıştır:

Ders Kitabı	Kurgusal Yazınsal Türler					
Metin Türleri	Anı	Anonim ürün	Biyografi	Deneme	Destan	
M.E.B.	4	-	1	3	-	
Özel Y.	4	1	3	1	1	
Ders Kitabı	Kurgusal Yazınsal Türler					
Metin Türleri	Didaktik yazı	Fabl	Fıkra	Gezi yazısı	Günlük	
M.E.B.	-	1	1	2	1	
Özel Y.	-	2	1	4	-	
Ders Kitabı	Kurgusal Yazınsal Türler					
Metin Türleri	Hikâye	Roman	Söyleşi	Şiir	Masal	Tiyatro
M.E.B.	1	1	3	9	1	3
Özel Y.	4	-	3	6	1	1
Ders Kitabı	Bilgi Veren Yazınsal Türler					
Metin Türleri	Mülâkat	Nutuk	Özdeyiş		Portre	
M.E.B.	-	-	-		-	
Özel Y.	-	-	-		-	
Ders Kitabı	Bilgi Veren Yazınsal Türler					
Metin Türleri	İnceleme	Mektup	Fıkra (Köşe Yazısı)		Makale	
M.E.B.	-	1	1		3	

Özel Y.	-	1	2	-
---------	---	---	---	---

M.E.B.nca yayımlanmış ders kitabında 16, özel yayın evince yayımlanan ders kitabında 15 tür metin yer almaktadır. Anı, biyografi, deneme, fabl, fıkra, gezi yazısı, hikâye, söyleşi, şiir, masal, tiyatro, mektup ve köşe yazısı (fıkra) her iki kitapta da ortak olarak kullanılan türlerdir. Günlük, roman ve makale sadece M.E.B.nca yayımlanmış ders kitabında bulunmaktadır. Anonim ürün ve destan türleri sadece özel yayın evince yayımlanan ders kitabında yer almaktadır. Didaktik yazı, mülâkat, nutuk, özdeyiş, portre ve inceleme yazı türleri her iki ders kitabında da bulunmamaktadır.

M.E.B.nca yayımlanmış olan ders kitabında yer alan metinlerin 31'i kurgusal yazınsal tür, 5'i bilgi veren yazınsal tür; özel yayın evince yayımlanan ders kitabında yer alan metinlerin ise 32'si kurgusal yazınsal tür, 3'ü bilgi veren yazınsal türdür.

İlköğretimin ikinci basamağı olan 6, 7 ve 8. sınıflar, yazınsal türlerin çeşitlendirilerek açıklandığı aşamalardır. Bu sınıflarda edebiyata giriş yapılmalı, tüm türler tanıtılmalı ve bu türlerin özellikleri üzerinde durulmalıdır. Edebiyat dersine giriş için yapılacak çalışmalara, 6. sınıfta ne derece başlanacağı, ders kitaplarına hangi türde örneklerin alınacağı ile ilgili elimizde yeterli ölçüt bulunmamaktadır. İlköğretim Türkçe programında yer alan genel, özel amaçlar ve hedef-davranışlarda da ders kitabında yer alacak yazınsal türlerle ilgili yeterli bir açıklama yer almamaktadır. Bundan dolayı 6.sınıf öğrencisine hitap edecek yazınsal türlerin tespit edilmesi ve değerlendirilmesi, bu yaş çocuğunun bilişsel ve sosyal gelişiminin ve ilgi duyduğu konuların belirlenmesi ile mümkün olabilecektir.

6. sınıf öğrencisi bu çağda çeşitli ideal fikirlerini, değerlerini, inançlarını geliştirmeye başlar. Piaget'nin 11-16 yaş aralığında gösterdiği ve soyut işlemler dönemi şeklinde isimlendirdiği devrede birey; soyut düşünme, bilimsel yöntemle problem çözme, değer ve inanç sistemini yapılandırma, fikir dünyasıyla aktif olarak ilgilenme ve düşüncesini etkinliklere yansıtma gibi temel özelliklere erişir (Senemoğlu, 2000: 46). Bu dönemde çocuk sentez yapabilir, hipotez geliştirebilir, olasılıkları değerlendirebilir. Oyun ve toplumsal kuralları gerekli görüp bunların değişebileceğini gösterebilir. Zıt görüşlerden fonksiyonel olanları kullanabilir (Akyıldız, 1994: 32). Kişi problem çözerken birçok olası çözümü göz önüne alabilir ve bunu sistematik bir plâna göre yapar. Bu kişi ayrıca problem çözerken esneklik gösterir. Kişinin, problemin bazı yönleri değiştiğinde gerekli olabilecek çözümün farklılıklarına açık olma özelliği vardır (Adams, 1995: 195)

Bu devrede, kızlar sevgi, bağımlılık, özveri konularını işleyen

duygusal eserlere, sanat değeri olan kitap ve dergilere; erkekler ise soyut, duygusal düşünceye dayalı eserlere, gazetelerdeki güncel olaylara ve spor yazılarına ilgi duyarlar.

Yukarıdaki bilgiler ışığında, M.E.B. ve özel yayın evince hazırlanan 6.sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin türlerinin, 6. sınıf öğrencisinin bilişsel ve sosyal gelişim seviyesine uygun olduğunu ve ders kitaplarının tür çeşitliliği açısından bir fark göstermediğini söyleyebiliriz. Ancak her iki ders kitabında, kurgusal yazınsal türlere daha fazla ağırlık verilmesine rağmen, bu çağda bilişsel ve sosyal gelişim açısından bilgi veren yazınsal türleri anlayabilecek seviyede bulunan çocuk için yeterli tür bulunmamaktadır. 6.sınıf seviyesinde didaktik yazı, mülâkat, nutuk, özdeyiş, portre, inceleme vb. türde bilgi veren yazınsal türlere de ağırlık verilmesi Türkçe öğretimi açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKLAR

- ADAMS, James F. **Ergenliği Anlamak**, (hızl. Prof.Dr. Bekir ONUR), Ankara: İmge Kitabevi, 1995.
- AKTAŞ, Şerif ve Osman Gündüz. **Yazılı ve Sözlü Anlatım – Kompozisyon Sanatı**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2001.
- AKYILDIZ, Hayrettin. **Öğrenme Sürecine İlişkin Kuramsal Açıklamalar**, İzmir: Neşat Ofset, 1994.
- ÇAKIR, Fatma. **İlkokul Türkçe Ders Kitaplarının Eğitim Öğretimi Uygunluğunun Değerlendirilmesi**. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi EBE, 1997.
- GÜRKAN, Tanju, Erten Gökçe. “İlköğretim İlkokuma-Yazma Kitaplarının İncelenmesi”, **I.Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu**, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi ve TÖMER Dil Öğretim Merkezi Yayınları, 2000.
- KAVCAR, Cahit, Ferhan Oğuzkan ve Özlem Aksoy. **Yazılı ve Sözlü Anlatım**, Ankara: Anı Yayıncılık, 2002.
- ÖZBAY, Murat. “*Kültür Aktarımı Açısından Türkçe Öğretimi*”, **Türk Dili**, S:602, Şubat, 2002.
- ÖZMEN, Rüya Güzel. “Okuma Becerisi”, **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu - Türkçe 1-8**, (hızl. Prof. Dr. Ayşegül ATAMAN ve diğerleri), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2001.

- PARLATIR, İsmail. "Öteki Edebî Türler", **Yüksek Öğretim Öğrencileri için Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri**, (hzl. Zeynep Korkmaz ve diğerleri), Ankara: Yargı Yayınevi, 2001.
- PARLATIR, İsmail. "*Öteki Edebî Türler*", **Yüksek Öğretim Öğrencileri için Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri**, (hzl. Zeynep KORKMAZ vd.) Ankara: Yargı Yayınevi, 2001.
- ŞAHİN, Tuğba Yanpar ve Soner Yıldırım. **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**, Ankara: Anı Yayıncılık, 1999.
- SENEMOĞLU, Nuray. **Gelişim, Öğrenme ve Öğretim**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2000.
- ÜNAL, Meral, M.Yavuz ÖNER ve Nevin BAYRAK. **İlköğretim Türkçe Ders Kitabı**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 2000.
- YILDIZ, Nezihe. **İlköğretim Türkçe Ders Kitabı 6**, İstanbul: Mahir Yayınları, 2000.